

A' FELS. TS. ÉS K. KEGYELMES ENGEDE-
LEM MELLETT

A' MINDENES
GYÜLYTEMÉNY'
ELSŐ LEVELE.

*Költ Komáromban, Szent Jakab-Havának
Első Napján, 1789-dik Esztendő.*

Minden jó szívű Hazafijakhoz.

Kedves Hazánk! ha vólt szavunk fértésedre
Melly szándékunk' szüntét adta értésedre,
Nem akartt hibánkról engedelmet kérünk,
Ha te szóllsz kéz elménk, szívünk 's vég
tsepp vérünk. —

A

Jó

Jó Anyánk! 's hív Dajkánk! ki mióta szültél,
 Minden nap több jókkal tetézni nem szüntél.
 Kézen fogva vittél Pallás' Műhelyébe
 Részt adtál az igaz böltsesség' tejébe.
 Anyai gondodnak köszönjük javunkat
 Értz paissal fedted mind azt mind magunkat.
 Szerelmed' gyümölsit öntöd olly bővséggel
 Hogy minden óránk foly újj gyönyörűség-
 gel. —

Gondos szemmel járj-bé bár minden Országot,
 Nem lelsz egy rakásban illy fok bóldogságot.
 Áldott földjén terem bor 's búzának java
 Esméretlen másutt szép marhája 's fava.
 Ez termékeny méhű Anyja az értz nemnek
 Böven hozza a' mi tetszik íznek 's szemnek.
 Mint a' Kanaán úgy foly téjjel és vajjal
 Balsamos síkjai zúgnak a' méh rajjal. —
 Nints illy Anya, illy föld mint te Magyar Haza
 Hol minden jót az ÚR áldással halmaz.
 Másutt még a' Nap is kél 's nyúgfszik másképen,
 Nem énekel a' víg patsirta illy szépen.
 Nem látfszik a' Világ másutt illy vídámnak
 Minden jobb 's kedvesbb itt szívemnek és
 számnak.

Másutt hegy' völgy' halmok így nem zenge-
 deznek,
 A' kristály források másként tsergedeznek.
 A' virágos kertnek nints illy jó illatja,
 Nints a' rósának illy tetíző ábrázatja. —

Az

Az Ánglus 's a' Belga, fösvény földé mellett
Fut, fárad, 's dólgoz, hogy fényljen más föld
felett.

Ha ellenség ront rá vég tseppig minden vért
Fel-hevültt szívéből kész ki-szórni azért.

Ki ki fel-áldozza annak tehetségét

Ez ézfzel, más karddal örzi ditsőségét,
'S Olly rest népet hát tsak e' bőv föld táplálna,
Melly e' jó Anyáért ki-kelni fajnálna? —

Nem is vólt panaszod eddig gyermekidre

Hogy fiketek lettek vólna jótétidre,
El-bámúlt a' Világ a' nagy vitézségen

Mellyel hív Magyarid víttak értted régen,
Kiknek; Török-vérrel részegültt szablyájok

Vólt a' több Országok' leg-erősbb bástyá-
jok. —

Melly fok Fijad adóz most is drága bérrel!

Sok dajkaságodért fizet meleg vérrel,

'S A' vég lehellet is mellyet ki-fú szájok

Így szól, hogy méltán ezt várta jó Hazájok,
Mond-meg néki Útas! ki ládd vagdaltt

testünk'
Hogy értte örömmel-váltunk míg el-es-

tünk. —

Ne szórd édes Hazánk! mi ránk is átkodat

Senki nem kívánja úgy mint mi hafznodat,
Perelj inkább fok olly írigy gyermekeddel,

Ki nem gondol veled sem ékes nyelvvel.
Méltán fel-gyúltt mérgeid arra, hintsen átkot

Ki a' jódra tzelzó szándéknak vét gátot. —

Mi, kik úgy tisztelünk mint gondos Dajkákat
 Sajnálánk. é tőled valamelly munkánkat?
 Vállunktól jobb-kezünk inkább le-szakadjon,
 Ereinkben a' vér végképp' el-akadjon,
 Elébb szólló nyelvünk ragadjon ínyünkhöz
 Illy háládatlanság mint férjen szívünkhöz. —
 Tied minden javunk, erönk 's életünk is
 Néked használjon hát vég lehelletünk is. —

Sok jó Hazafijaknak kérésekre újra meg-
 indítjuk e' *Gyülyteményünket*, még pedig
 ez után minden Héten kétszer egy-egy ár-
 kust küldünk öt R. forint előfizetésért, mel-
 lyeket az ezt olvasni kívánó Erdemes Haza-
 fijak minden bátorsággal fel-küldhetnek *fran-
 kón* akár hozzánk akár a' Komáromi Posta-
 Mester Úrhoz. — Ha ezen Gyülyteményünk-
 nek annyi Olvasóji léfzenek, a' mennyin
 vagynak a' Magyar Kurírnak t. i. kilentz-
 száz vagy ezer; tehát a' haszonból minden
 Eszendőben legalább ezer Tallért fogunk a'
 Magyar *Literatúra* virágoztatására fordíta-
 ni. Miképpen lehessen pedig azt leg-jobb
 móddal a' Magyar *Literatura*' virágoztatá-
 sára fordítani; arról sok, nálunk Bőltsebb
 Hazafijakat fogunk meg-kérdezni. — Mi
 leg-jobban szeretnénk ha a' Nyelv' palléro-
 zására fel-állítatandó kis Társaságnak töke-
 pénzül szolgálna, a' mellyet is reményünk
 hogy

hogy idővel fok nagy lelkű Hazafjak gyarapítanak. —

Ha pedig az Ólvasók ezren feljül is szamosodnak, akkor két ezer 's több Tallérokat is fordítunk ezen nemes végre.

Most is szívünkre vagynak írva azok a' betük, mellyeken leg-első Tudosításunkat végzettük, „ hogy t. i. minden igaz Hazafjakkal meg fogjuk azt esmérteni, hogy a' Hazának használni kívánó nemes szándék vólt az, melly ezen Munkát velünk el-kezdette. “ — Ditsekedve említhetjük, hogy az Új Esztendőben ki-botsátott Első Szakasz olly kedvességet talált minden jó Hazafjak előtt, hogy csak Bétsben más M. Ólvasókon kívül kilentz fő Grófok fizettek-előre ezen Gyülyteményért. Nem azért tselekedték ezt ezek a' nagy Méltóságok, mint-ha idegen Nyelveken ennél külömbbet nem olvashatnának: hanem ezek a' Hazánk' Ofzlopi 's édes Atyjai olly belső meg-elégedéssel nézik Nyelvünk' gyarapítására törekedő igyekezetünket, a' millyen örömmel szemléli az édes Atya a' maga fajat gyermekeiben ki-tsillámló virtusokat. — — Nosza azért Nemes Hazafjak! valakiknek ereikben még Magyar vér tsergedez, ne engedjük hogy a' mi restfégünk 's hidegségünk miatt a' mi szép nyelvünk, 's azzal együtt, híres Nemzetünk' emlékezete el-töröltessék. — —

Noha pedig ezen Gyűlyteménynek már két ízben való el-kezdése igen fok költsé-
günkben került: de azért ne gondolja senki
hogý mi ebből valamelly *Monopoliumot*
egyebeket ki-rekesztő Kereskedést akarnánk
tsinálni. Tudjuk mi azt hogy nem egy két
emberért van a' Haza; hanem inkább egy
két ember van a' Hazáért. — Ha az ISTÉN
az Útasokra vígyázna, úgy soha sem ennénk
búza kenyeret; de azoknak meg-ázásokkal
nem gondolván, alkalmas időben meg-
öntözi a' vetéseket. — —

Elöre jelentjük hogy valamint a' Ha-
zánk' hasznára tzelzó minden szándékot, úgy
ha valakik ilyen, vagy más forma Újságo-
kat akarnak ki-botsátani, azokat bóldogíta-
ni fogjuk, 's elöre kérjük a' Nemes Hazafi-
jakat azon Társaságnak melly Bétsből Hadi
Történeteket ád Képekkel 's Mappákkal
együtt, előrefizetéssel való gyámolítására:
úgy mint a' melly Társaság még az Idegenek
előtt is Hazánk' nagy betsülésére va-
gyon. —

A' kik a' Mindenes Gyűlyteményt itt
benn ólvassák, a' Könyvnyomtató-Műhely-
ben (*Tipogrdfiában*) Hetfön és Tsötörtö-
kön kerestessék. — A' kik e' dologban hoz-
zánk' írnak, így írják: *A' Mindenes Gyűly-
temény' Szerzőjinek*. 'S újra kérettetnek a'
Levél' frankózására.

A D E O

A D E O P R I N C I P I U M .

Ezt is az ISTENen.

Az ember a' maga természete 's állapota által törvények alá vagyon vettettetve. Ez az igazság fundáltatik az ISTENnek lételén, a' ki az embereknek URok és Törvényt-tévők. Ha azt meg-engedjük hogy vagyon ISTEN, a' mellyet pedig józan okossággal bíró embernek lehetetlen meg nem esmérni, szükségesképen következik abból, hogy ennek a' Teremtőnek jussa van arra, hogy nekünk parantsoljon. Véghetetlenül jó, bölts, és hatalmas lévén, valamit parantsol, nem egyebért tselekszi, hanem hogy minket tökéletesebbekké és boldogabbakká tehessen. De azt kérddheti valaki: Vallyon ugyan az a' Teremtő akart é nekünk Törvényeket szabni? Az egész természet arra viz', hogy ezt el-hitesse velünk. Hogy lehetne az, hogy ez a' Feséges ÚR, a' ki illy nagy böltsességgel igazgatja a' testi Világot, tsupa történetre 's vak szerentsére, bízta volna a' Lelki, vagy Erköltsi Világot? Hihető é, hogy ez a' bölts ISTEN, okossággal bíró embereket teremtett volna, 's még is azokban semmi véget magának nem tett volna fel? Mi lehetne pedig ez a' vég egyéb, ha-

A 4

nem

nem a' Teremtő részéről az ő ditsősége, az ember' részéről pedig, az ő bódogsága, 's tökéletessége? De miképen érheti-el az ISTEN ezt a' kettős véget, hanemha az olyan munkák által, mellyek az ő akarata 's parantsolatja szerént léznek. — Ez az erősség, mellyet az ISTEN ditsőségének meg-gondolásából vészünk, igen erős és érezhető. Az ISTEN véghetetlenül szereti magát, 's nem teremthet semmit más tzélből, hanem magára nézve; ha azért a' teremtések szabad elmével ruháztattak-fel, azoknak a' Teremtővel való egyesüléseknek kell állani az ő szeretetésben 's szolgálatjában; a' melly is a' Természet' Törvényjének legelső és leg-nagyobb tzélja. Szint' olyan szükséges tehát hogy van természeti Törvény, a' milyen szükséges hogy az ISTEN szereti magát, és ha életet ad valakinek magán kívül, a' maga ditsőségére tselekefzi azt. — —

Tegyük-fel más részről, hogy az ember tsak olyan mint a' barom, és hogy semmi törvény alá nem vettetett; mi hasznát veszi így az okosságnak, gondolkozásnak, 's szabadságnak? Mi léz' ő így a' Társaságra nézve? mert a' Társaság, fokkal inkább mint egyéb állapot törvényeket kíván, hogy senki a' másét ne bántsa. Az emberéket minden zabola nélkül magoknak botsá-
tani

tani nem egyéb, hanem ajtót nyitni az igazságtalanságnak, erőszaknak, hitfézésnek 's mindenféle kegyetlenségeknek. Vedd-ki a' természeti törvényeket, és azt a' láthatatlan de erős lántzot, melly az igazságot 's hűséget erőssen tartja a' Nemzetségek között; úgy az emberek hasonlók lésznek az egymást pufztító halakhoz's vad-állatokhoz. —

De mitsoda eszközök által lehet megkülömböztetni, mi az igaz, vagy mi nem? mit tanít a' természeti törvény, és mit nem? Ez az eszköz az Erköltsi háfzon, vagy a' mindenekbe bé-óztatott józan okosság: ez a' közönséges fáklya, melly itt bennünket vezérel. Az a' kútfő, mellyből az okosság ki-szivárogtathatja a' természeti törvényt, nem egyéb, hanem az embernek jól ki-tanúlt természete. E' maga meg-tanít arra, hogy bizonyosan tartozunk mi valamivel az ISTEN eránt, magünk és más emberek eránt. Ezek a' kötelességek formálják a' Vallást, magunk' fzeretetét 's Társaságot, mellyek a' természetnek három kútfői, 's az Erköltsi-tudományak igaz-fundamentomai.

Könnyü észre vennünk, hogy ezek a' törvények a' Teremtő által világosan kijelentettek, hogy azok teljesíthetők, háfznosok, 's meg-egyeznek mind az ISTENnek dlttségével, mind pedig az embernek ter-

mészetével, 's állapotjával. Ebből azt kell ki-hoznunk, hogy ezek a' törvények mindeneket köteleznek, hogy soha sem változnak, és semmi ki-fogást nem szenvednek. Mert az úgy nevezett örökké-való Törvény nem egyéb, hanem az ISTENnek értelme, vagy örökké-való böltsessége; a' mellyből azt kell ki-hoznunk, hogy az a' törvény, melly a' józan okosságtól diktáltatik, a' fő Törvény-adónak akarátja, 's fundáltatik azon a' változhatatlan renden, mellynek kútfeje az ISTEN.

A' Nemzetségeknek törvényeket nem kell meg-külömböztetnünk a' természeti törvénytől, mert a' jó rend kívánja, hogy az az ISTEN, a' ki törvényeket szabott az embereknek, mellyeket egymás eránt gyakoroljanak, azt is akarja, hogy a' népek, mellyek nem egyebek, hanem लोक emberekből álló Társaságok, ugyan azon kötelességeket meg-tartsák.

Sők Tudósok nagy könyveket írtak erről a' természeti törvényről. Igen szép renddel elő-adta azt a' többek között Burlamaqui híres Genevai Tanító, ilyen cím alatt ki-jött munkájában: *Principes du Droit Naturel Geneve 1748.* az-az: *A' Természeti Törvénynek kútfejei.* Minthogy már ezután a' Felséges Parantsolat szerént kell ezt a' Természeti Törvényt leg-alább a' nagyából még a' fa-

a' falusi Oskolákban is tanítani: hasznára lenne Hazánknak 's született nyelvünknek az az érdeemes Hazafi, a' ki ezt érthető szép magyarsággal le-fordítaná; mert ennek még az Afzszonyok is nagy hasznát vehetnék. Értjük azokat, a' kik szeretnek olvasni. —

A' melly nap a' Felséges Tsászár' fúlyos betegségének híre futamodott, így foházkodott-fel egy Hazafi:

Ti, értz szívü Párkák! kik éltünk' fonalát
 Nyújtván ki-méritek delét 's est-hajnalát,
 Mikor *Jósef*' betses napjait nyújtjátok
 Az írigység' voksát meg ne hallgassátok.
 Ditső tetteit is réfül ne vegyétek,
 Mert kilentz esztendőt úgy száznak vélnétek.
 Mikor bóldoggá tett népének szüksége
 Nem lész rá, tsak akkor légyen élte' vége!

A Tanuló Emberekhez.

Tsak nem közönséges bal-vélekedés ez, hogy a' Tanuló Emberek rövidebb életűek mint egyebek. Ennek meg-tzáfolására elég, ha vetjük szemeinket a' tudományoknak különböző-külömbbféle nemeiben fáradozó Tudósokra, 's öszve-hasonlítjuk azokkal, a' kiknek minden foglalatosságok abban áll, hogy minden munkát kerüljenek. Így meg-látjuk, hogy ezek az utólsók éppen nem élnek azért tovább, hogy heveréssel töltik nap-

napjaikat. Egy Feijóó nevezetű Tüdős Szerzetes nem igen régiben figyelmetesen vizsgálván minden hivatalú embereket, azt írja, hogy meg-tartván a' *Proportziót*, vagy egyenlőséget; leg-több nyóltzvan esztendő-söket talált az Akadémiákban, 's különböző Törvény-székeken dólgozó Személyekben. A' mi a' Szerzeteseket illeti; fokkal több öregeket talált azok közt a' kik tanulnak, mint sem azok közt, a' kik az éneklésre rendeltettek.

Lútzianus a' maga idejében számba vette azokat, a' kik tanulásra szentelték magokat, 's még is nagy vénséget értek. A' leg-híresebb (Filosófusok) Böltselkedők között említ tizen-ötöt, kik mindnyájan meghaladták a' nyóltzvan esztendőt. *Solon*, *Tales*, *Pittakus*, Görög-Országának három Böltsei, mindnyájan száz esztendőt éltek. A' Stóikusok' törsökök *Zénó*, kilentzven-nyóltz esztendőket élt, *Demokritus* százat, *Ksenofilus* száz ötöt. Mind a' Poétaknak, mind a' Histórikusoknak voltak meg-élemedett Öregjeik. Az Égyiptombélieknél a' Vallás' Tanítóji, az Arabsoknál a' Mesék magyarázóji, az Indusoknál a' Brakmánok fokkal tovább éltek mint mások. —

A' mai időben is színt' úgy igaz ez a' jegyzés, mint régenten vólt. Ama Tüdős Kárdinális *Nóris*, a' ki minden nap tizen-
négy

négy órát tanult; ama' munkás *Arnold* a' kinek író-tolla olly termékeny vólt; a' fáradhatatlan *Natalis Aleksänder*, a' ki olly fok munkákat hagyott; *Kirker*, *Pápebrók*, *Sirmond*, *Petávius*, kiknek életek szüntelenvaló elmélkedés vólt, mindnyájan nagy öregségre jutottak. A' Túdós Venema Franekvérában még nyóltzvan-nyóltz esztendős korában is közönséges letzkéket tett. Ama híres Genevai Prófeszszor Vernét, nyóltzvan-hét esztendős koráig közönségesen tanított, még ma is, noha már a' kilentzven esztendőt meg-haladta, egy könyvön dólgozik, melly léz a' *Kéresztyén Vallásnak mentsege*. Míg Ifjú vóltam, addig én is fegyvert fogtam, úgymod, és a' Keresztyén Vallás mellett hartzoltam; de már hogy meg-élemedtem, az erősebbekre bízom azt, én pedig annak mentségére szánom utólsó lehelletemet. — Kitsoda dólgozott többet elméjével mint a' nagy Neuton, és Leibnitz? még is az első nyóltzvan-öt, a' második pedig hetven esztendőket ért, hogy másokat 's még ma is élő Túdósokat elő ne hordjak.

Úgy látzik, hogy az okosság is erősíti ezt a' tapasztalást. A' tanulás, mikor nem felettébb való, és meg-egyez az embernek ízlésével, inkább gyönyörködtetésére, mint sem fárasztására van néki; és így az életet nem rövidíti. Az olvasás leg-jobb orvosság

az

az únalom ellen, és így nem hogy kevesítene, hanem inkább meg-fokasítja napjainkat.

Azt vethetné valaki ellenünk, hogy fok bádjadfágokat, főfásokat, szomorú gőzöket, náthákat, hurutokat 's egyéb alkalmatlanságokat szenvednek a' tanuló Emberek. Meg-engedik ezt az Orvosok is, és a' leg-híresebbek, könyvek' tsinálására adták magokat, hogy az ilyen beteg-ségeket vagy meg-előzzék, vagy meg-orvosolják. Az előbb említett Túdós Szerzetes Feijóó azt feleli ez ellen-vetésre; hogy a' főfások, szomorú gőzök, náthák és egyebek, mindenféle emberekkel közök, akár tanuljanak akár ne. Nem a' tanulás tévz beteggé, hanem vagy testünk' alkotványának gyengesége, vagy a' felettébb való munka, a' melly nem tak a' tanulásban ártalmas, hanem mindenféle más mesterségekben is. Ezen kívül, az ilyen kitsiny erőtelenségek, kevés ideig tartó náthák, hurutok, nem rövidítik az életet, hanem inkább a' testet a' fok roszsz nedvességektől szabadítják-meg. Meg kell tartani azt is, hogy valamint más hivatalú embereknek, úgy kivált a' Tanulóknak mértékleteseknek kell lenni mind az ételben 's italban; mind pedig a' munkában; 's kivált a' fok éjtszakázások által a' szükséges álomnak óráját nem kell testektől el-lopni. Gyakorolnók kell testeket, valamint elméjeket, fé-

tál-

tálván gyakorta az egézfészes levegőjü helyeken, hogy meg-frissültt erővel kezdhesenek a' munkához. Az Akadémiai gyakorlások, disputálások 's vetélkedések, kivált mikor harag, irígység nélkül nagy eleven-séggel folytattatnak; egész orvosságúl vagnak a' tanuló Ifjaknak. Már Plútárkus azt jegyzette-meg ezekről, hogy nevelik a' belső melegséget, vékonyítják a' vért, tisztítják az ereket, 's ki-hajtják a' szükségtelen nedvességeket. —

Találós Mese (Enigma.)

Olly hív biztos mint én földön igen ritka
 Azért bíztatik rám fok Szeretök' titka.
 Elébb hagyom melyem' ketté szakasztani,
 Szívem' rejtekeit mint ki-fakasztani.
 'S A' mi tsudább száj, nyelv 's hang nélkül be-
 szélek,
 Értefz de füleid lévén nem hallsz vélek.

Rejtett-szó. (Logogrif.)

A' halhatatlanság' némelly képe vagyok;
 Azért ásítanak rám kitsinyek és nagyok.
 A' Pállya-futóknak leg-főbb ditsőségek
 Én voltam, 's vagyok ma Hérók' ékességek.
 Kilentz lábam, hármát fok torkos szereti,
 Hármát Szabólts, Arva, 's Trentsin bő-
 ven veti.

Öt

Öt téfzi a' Király' erejét 's félelmét,
Négy gyújtja a' danló leányok' fzerelmét.

*A' Méhészekhez, és valakik a' Természet'
vizsgálásában gyönyörködnek.*

Noha a' leg-kissebb féregben is tsudálatos az ISTEN: de leg-inkább bámúlásra méltók az ő bölts útai a' méhek körül. — A' méheknek a' Köz jóban való fáradozásokat, jól rendelt Társaságokat, Királynéjok eránt való mély tífzteleteket, annak a' dolgozó méhek eránt mutatott nyájaskodását nem győzik tsudálni a' leg-nagyobb Böltsnek. — *Arisztomakus* a' mint *Plinius* írja róla, 58. esztendőket töltött a' méheknek szüntelen-való vizsgálásokban: de még is azoknak természeteket egészen ki nem tanulhatta. — Amaz *Árgusi* szemekkel bíró *Bonnét* pedig azt mondja, hogy még, a' méhek felől való Tudományokban tsak az Á, B, C-ig mentünk: annyira igaz az, hogy a' leg-kissebb féreg is Világnak tetszhetik a' leg-nagyobb Böltsnek. —

(Erről a' következő Levelben bővebben fogunk értekezni.) — — —

